

УДК 321

Д.І. Ткач

*доктор політичних наук, професор,
проректор з міжнародних питань,
Університет економіки та права «КРОК»*

С.О. Телліс

*здобувач наукового ступеня кандидата юридичних наук,
Університет економіки та права «КРОК»*

Порівняльний аналіз інститутів президентства Угорщини та України: політико-правовий аспект, суб'єктивні чинники та їх наслідки

У статті в політико-правовому аспекті аналізується генезис та розвиток інституту президентства Угорщини і України у пострадянський період. Пропонується порівняльний аналіз конституційних повноважень президентів України та Угорщини. Досліджується персональний вплив президентів на державну політику та фактичні наслідки цього впливу. Зроблена спроба надати оцінку ролі суб'єктивних чинників у трансформації інституту президентства та розвитку зазначених держав.

Ключові слова: *інститут президентства, президент Угорщини, президент України, спадкоємність влади, зовнішня політика*

Д.И. Ткач

*доктор политических наук, профессор,
проректор по международным вопросам,
Университет экономики и права «КРОК»*

С.А. Теллис

*соискатель ученой степени кандидата юридических наук,
Университет экономики и права «КРОК»*

Сравнительный анализ институтов президентства Венгрии и Украины: политико-правовой аспект, субъективные факторы и их последствия

В статье в политико-правовом аспекте анализируется генезис и развитие института президентства Венгрии и Украины в постсоветский период. Предлагается сравнительный анализ конституционных полномочий президентов Украины и Венгрии. Исследуется персональное влияние президентов на государственную политику и фактические последствия этого влияния. Сделана попытка дать оценку роли субъективных факторов в трансформации института президентства и развитии обозначенных государств.

Ключевые слова: *институт президентства, президент Венгрии, президент Украины, приемственность власти, внешняя политика*

Tkach Dmytro
Professor, doctor of political Sciences,
Vice-rector for international Affairs,
«KROK» University
S. Tellis
Post-graduate student,
«KROK» University

The comparative analysis of the institutions of the presidency of Hungary and Ukraine: the political and legal aspects, subjective factors and their consequences

The political and legal aspects of genesis and development the institution of the presidency of Hungary and Ukraine in the post-Soviet period analyzed in this article. A comparative analysis of the constitutional powers of the presidents of Ukraine and Hungary is proposed. The personal influence of presidents on public policy and the actual consequences of this influence are investigated. An attempt was made to assess the role of subjective factors in the transformation of the institution of the presidency and development in these countries.

Keywords: *Presidents Institute, President of Hungary, President of Ukraine, Succession of Power, Foreign relations*

Постановка проблеми

Дослідники функціонування інституту президентства в пострадянських країнах зазначають вагомий персональний вплив президентів на державну політику. За цих умов, зазначений феномен суб'єктивного фактору впливу на розвиток інституту президентства вартий уваги та дослідження.

Порівняльне дослідження особливостей функціонування державного апарату у країнах з вдалим досвідом становлення інституту президентства, дасть змогу зробити пошук цих механізмів в Україні більш змістовним та зрозумілим. Більшість науковців, які займаються дослідженням функціонування інституту президентства в пострадянських країнах Східної Європи, зазначають Угорщину, як вдалий приклад реалізації моделі парламентсько-президентської республіки.

Порівняльний аналіз в політико-правовому аспекті генезису та розвитку інститутів президентства Угорщини і України, дасть змогу надати оцінку ролі суб'єктивних чинників у трансформації інститутів президентства та розвитку зазначених держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Висвітлення окремих аспектів політико-правового статусу інституту президентства в Україні запропоновано в роботах Белов Д.М., Бисага Ю.М., Кудряченка А.І., Головаха Є.І. Дослідженню функціонування державного механізму Угорщини та ролі президента присвячена частина монографії Csink Lóránt. Порівняльний аналіз конституційно-правового статусу президента Угорщини запропоновано в роботах Уляшкіної Є.Г. та Popovics Szilárd. Висвітлення окремих правових відмінностей інститутів президентства Угорщини та України освітлено в роботах Ткача Д.І. Дослідженню ролі особистості президентів України у зовнішній та внутрішній політиці присвячені роботи Ткача Д.І., Рудича Ф.М., Литвина В.М., Гриценка О.А., Вишняка О. І. та ін.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

У дослідженнях функціонування інституту президентства в пострадянських країнах Східної Європи, Угорський досвід розвитку та функціонування інституту

президентства має особливе значення для України, як приклад стабільності розвитку демократичного суспільства та правової держави. Слід зазначити, що порівняльний аналіз в політико-правовому аспекті генезису та розвитку інститутів президентства Угорщини і України, з метою надати оцінку ролі суб'єктивних чинників у трансформації інститутів президентства та розвитку зазначених державах не проводився. Генезис та сутність зазначених інститутів президентства потрібно досліджувати в аспекті персоналій президентів у сукупності з соціокультурною й політичною реальністю.

Формулювання цілей статті

Метою статті є порівняльний аналіз у політико-правовому аспекті генезису та розвитку інститутів президентства Угорщини і України під впливом суб'єктивних чинників у сукупності з соціокультурною й політичною реальністю.

Основний матеріал дослідження

Обсяг влади президента в системі органів державної влади

На основі порівняльного аналізу, виокремимо загальне та відмінне в конституційних повноваженнях президентів України та Угорщини. Основні критерії для визначення обсягу влади глави держави: 1) можливість впливати на виконавчу владу; 2) призначення уряду; 3) можливість впливати на законодавчу діяльність; 4) право законодавчої ініціативи і право вето; 5) зовнішньополітична діяльність президента; 6) можливість впливати на інші державні структури. (додаток 1)

Порівняльний аналіз конституційних повноважень президентів визначає, що в цілому обсяг повноважень президента України значно перевищує обсяг повноважень президента Угорщини.

Зміст повноважень президента України, незважаючи навіть на те, що частина з них потребує контрастигування прем'єр-міністра і компетентного міністра, засвідчує функціональне домінування інституту президента у владному механізмі України. На підставі Конституції України від 1996

року президент має право одноосібно призначати та звільняти прем'єр-міністра та майже на всі ключові посади у державі, скасовувати акти Уряду, має право на створення та реорганізацію міністерств, відомств, інших органів державної виконавчої влади. Конституція України від 1996 року, на відміну від Угорської, надає президенту, систему контролювання органів державної влади, насамперед виконавчої влади. Президент України має право ініціативи у створенні закону без контрастигнації, має право вето, має значний вплив на формування Конституційного суду та загалом судової влади. Компетенції президента України у сфері виконавчої влади з поєднанням фактично непереборного права Вето на прийняті Верховною Радою закони, створює інститут президента центральним політичним інститутом, що контролює політико-економічне життя України. Організація зовнішньополітичної діяльності, національної безпеки та оборони знаходяться у сфері одноосібної компетенції президента. Виконавча гілка влади має найбільший вплив у державному керуванні.

Угорське конституційне право надає президенту, на нашу думку, більш координаційну роль в системі стримувань і протигаг державної влади, його повноваження швидше нейтральні щодо вибору та впливу. Президент Угорщини може пропонувати кандидатури на ключові посади у державі, а при ратифікації законодавчих рішень наділений слабким суспензійним правом Вето. Угорська Конституція приділяє багато уваги саме оформленню президентом кадрових рішень. Водночас, підбір і розклад кадрів здійснює урядова коаліція. [1, с.116] Президенту у всіх заходах і розпорядженнях необхідна віза (контрастигнація) прем'єр-міністра або відповідних міністрів. Рішення про призначення на посаду та інші кадрові рішення він має право відхилити лише тоді, якщо таке рішення серйозно зашкодить діяльності демократичного механізму держави. Втручання президента Угорщини у діяльність Уряду та виконавчої влади обмежена Конституцією - носієм виконавчої влади є Державні Збори.

Функціональне домінування у владно-механізмі належить урядовій коаліції. Урядова коаліція та прем'єр-міністр мають практично монопольне становище на управлінські рішення в республіці з економічного і політичного блоку. З політичної точки зору, можливості президента для маневру обмежені тим фактом, що партії, які можуть сформувати Уряд, знаходяться в коаліції і висувають єдиного кандидата на пост прем'єр-міністра зі своїх лав, так що повноваження президента призначити главу Уряду в публічному праві не створюють незалежного рішення. Державні Збори є центральним політичним інститутом, який контролює політико-економічне життя Угорщини.

В аспекті конституційного права, політична вага президента Угорщини має бути дуже скромною (у порівнянні з президентом України), а його місце у державній системі стримування та противаг обмежено функцією арбітражу, щодо конституційного функціонування держави.

Персональний вплив президентів на державну політику та фактичні наслідки цього впливу: Україна

Дослідники відзначають наявний дисонанс між конституційними положеннями й політичною практикою. [2] Суб'єктивна роль особистості президента завжди надає трансформаційну дію на політичну кон'юнктуру і соціально-політичний розвиток держави. [3] На нашу думку, для розуміння генезису і сутності досліджуваних моделей інституту президентства потрібно досліджувати інститути в аспекті персоналій президентів у сукупності з соціокультурною й політичною реальністю.

Темі діяльності Л. Кучми на посаді президента України присвячено найбільшу кількість досліджень. Це пояснюється і найбільшою тривалістю його президентства, і тим, що саме в період 1994-2004 рр., як вважають дослідники, були сформовані інституційні умови, які призвели до утвердження в Україні політичної системи. [1] Слід зазначити, що інститут президентства став ядром вертикалі виконавчої влади багато в чому завдяки особистим

якостям другого президента Л. Кучми. [4]

Формально в Україні була обрана модель демократичного правління, яка не відповідала неформальним інститутам в державі – існували стійкі традиції тоталітарної системи. Дослідники висловлюють різні думки з приводу домінуючого впливу в проблематиці втілення обраної моделі та утвердження в Україні політичної системи. [5][6][7][8] Об'єктивні та суб'єктивні чинники переходу з парламентсько-президентської республіки в президентську визначимо як наступні: об'єктивні – соціокультурні умови посттоталітарної системи, суб'єктивні – персональні риси Л.Кучми.

Як зауважив дослідник, новообраний президент слабко уявляв суть організаційного, юридичного, морального «наповнення» такого демократичного інституту. За таких умов, у розвитку інституту президентства провідну роль відіграватиме саме персона новообраного президента, його світобачення і світовідчуття. [7, с. 769-770]

Л. Кучма проголосив державною стратегією політико-економічний курс створення «національної буржуазії», а функціонування системи влади повинна була забезпечити єдина виконавча вертикаль, витоком якої мав би слугувати безпосередньо інститут президента. [7, с. 11, с. 283] Відсутність демократичних традицій та розуміння сутності нового інституту, зумовило наповнення саме суб'єктивним сенсом ролі і місця президента в системі влади. На нашу думку, конституційну і політичну роль президента, Л. Кучма визначив саме через власне бачення розвитку держави і системи управління.

Якою мірою ручне формування промислових груп з-поміж обраних персоналій відповідало запитам суспільства (об'єктивно) і які обрії для цих груп були визначені (суб'єктивно) виявити у дослідженнях не вдалося. Однак, дослідники дають характеристику сформованої системи – залежність партій від олігархів, організаційна слабкість, неефективність здійснення державної влади всіма трьома гілками влади. [6, с. 788-790] [9]

На практиці це означає, що, з точки зору демократичного розвитку країни і соціально-економічного зростання, ефективного власника не створено, а політична діяльність партій і їх лідерів не підпорядкована інтересам суспільства. Авторитарне президентське правління і кулуарний розподіл національного майна, призвело до банальної приватизації фінансових потоків та бюджетних коштів. Більш того, є спірним сам по собі факт створення власника і власності, бо в умовах відсутності верховенства права можливий повторний перерозподіл будь-якого ресурсу.

Функціонування інституту президента не завжди відповідає рамкам формалізованих повноважень президента. Так, Л. Кучма через Адміністрацію Президента здійснював безпосередню виконавчу владу в державі. Суб'єктивне розуміння президентом порядку і справедливості, цілей і засобів надало важливий вплив на форми і методи управління державою. Внаслідок суб'єктивного світобачення і світовідчуття президента нація об'єктивно отримала кланово-олігархічну систему та інститут президентства з авторитарними традиціями правління.

Формальну модель державного функціонування неодноразово змінювали: Конституція 2004 року з розділенням повноважень президента між Верховною Радою та Урядом, повернення до Конституції 1996 року у 2010 році з авторитарним інститутом президента і знов повернення до Конституції 2004 року у 2014 році. Практична ж модель функціонування держави, а саме форми і методи управління відомі як «кучмізм» [6, с.786-788] [8] та олігархічні структури, які виступають, як неформальні інститути влади, залишилися в системі державного управління та соціально-політичному житті.

Л.Кучма, діючи в вузьких рамках ситуаційних рішень, виходячи зі свого світогляду і особистого досвіду, структурував соціальну тканину суспільства за параметрами, що дозволяють існування корумпованої системи влади і фактично створив «точки входу» в державну систему у ви-

гляді олігархічних груп і їх персоналій, з можливістю прямого впливу через них на соціально-політичне та економічне життя держави.

Результати діяльності Л.Кучми вийшли далеко поза межі терміну повноважень президента, а його суб'єктивна інтерпретація ролі президента істотно трансформувала інститут президентства і соціально-політичне життя держави.

Разом із тим, дослідники відзначають, що завдяки особистим якостям Л. Кучми, його амбіціям як політика була усунута можливість встановлення парламентсько-радянської республіки, ідейним прихильником якої виступав О. Мороз. [6, с. 788]

З червня 1994 року по січень 2005 року зовнішньополітична діяльність України знаходиться у повній залежності від президента України Л. Кучми. [3] Дослідники зазначають активну позицію президента у зовнішньополітичній галузі та зауважують, що проголошена Л. Кучмою багатовекторність на практиці носила досить непродуманий характер. [6, с. 776-785]

За законодавчою ініціативою Президента з 12.05.1998 по 01.01.2005 рік у Верховній Раді України зареєстровано 553 проекти законопроектів, з яких 245 проєктів були міжнародними угодами. [10]

Президент проголосив стратегічною метою вступ у НАТО та членство в ЄС, був ініціатором створення ГУАМ, на той же час був ратифіковано договору про дружбу співробітництво й партнерство Російською Федерацією і Чорноморський флот РФ одержав право базуватися в Севастополі на тривалий термін. Попри договір про дружбу співробітництво й партнерство з РФ, Л. Кучма відмовився підписувати угоду про так звані зовнішні кордони СНД, утворювати митний союз з Росією, підписувати конвенцію про Міжпарламентську асамблею СНД. Заявлений економічний пріоритет у розвитку країни не отримав продовження у вигляді підтримки національного виробника на міжнародних ринках: стосовно України так і не було скасовано поправку Джексона-Веніка, що гальмувало розвиток торгівлі

зі США, держава такі не отримала статус країни з ринковою економікою, не вступила до СОТ. Товарообіг із технологічно розвинутими державами ЄС був значно менш ніж з державами СНД. Більша частка українського експорту існувала як сегмент виробничо-технологічних ланцюжків колишнього СРСР. [3] [4] [6] [7, с.776-785]

На нашу думку, зовнішньополітична активність нівелювалася в практичній площині невизначеністю в позиціонуванні країни на міжнародній арені і перенесенням персональних відчуттів можливостей на справжній стан речей.

Негативний вплив персональних рис характеру Л.Кучми на зовнішню політику відзначені в роботах дипломатів того часу: «...його (Л. Кучма – *прим. автор*) негативні риси характеру у багатьох випадках зводили нанівець зовнішньополітичні зусилля досить досвідчених та професійно підготовлених дипломатичних кадрів України. Таким чином закладалися міні повільної дії під незалежність нашої держави, які вибухнули в 2014 році...». [3]

На нашу думку, Л.Кучма намагався забезпечити суб'єктивність право вибору своєї політики тим, що створював повну невизначеність зовнішньої політики. Така суб'єктивність може бути небезпечна коли має справу з сильними країнами – найменша зміна цієї невизначеності викликає невдоволення однієї зі сторін та навіть непередбачувану реакцію.

У 2002-2003 роках Кучму мало хто приймав на Заході. І саме в цей час були наполегливі сигнали з Москви, що треба повертатися «в сім'ю». [11]

Саме в цей час, у вересні 2003 р., трапився конфлікт із РФ навколо острова Тузла. Захід тоді не надав належної уваги цьому конфлікту й зайняв нейтральну позицію. Цікаво особисте відчуття Л. Кучми з цього конфлікту: «Ось тоді я в черговий раз – і дуже глибоко! – зарубав собі на носі наступне. Нікому у світі Україна не потрібна. Розраховувати ми повинні тільки на себе... а з Росією треба сідати і домовлятися. Домовлятися як сьогодні, так і надалі. З Росією!...». [7, с. 185] Таким

чином, сплановані дії сторонньої держави спровокували прийняття президентом особистого рішення, щодо подальшого позиціонування України на світовій арені.

За нових умов, українська зовнішня політика здійснила відчутний крен у бік Росії, і суголосно з нею заявила про необхідність розвитку євразійського вектора. Не змігши за перші роки незалежності відірватися від Росії, Україна знову попала в зону російського впливу в якості об'єкта політичної, економічної, культурної, інформаційної експансії. [12]

На нашу думку, саме персональні риси характеру Л.Кучми служили базисом багатовекторності у зовнішній політиці. Наслідком імітування суб'єктності вибору (так звана багатовекторність), стало поступово перетворення держави з суб'єкта зовнішньої політиці на об'єкт вибору сусідніх держав. Можливо були об'єктивні причини не надавати пряму відповідь на питання сильніших сусідів, однак це не скасовує необхідність національно орієнтованої повістки у зовнішній політиці. Окремо відзначимо негативну роль багатовекторності в аспекті спадкоємності влади. Без узгодження в елітах концепції розвитку держави і її місця в міжнародній спільноті, формуються майбутні ризики при транзиті влади, які неможливо страхувати встановленими особистими відносинами попередніх персоналій у владі.

Персональний вплив президентів на державну політику та фактичні наслідки цього впливу: Угорщина

На думку дослідників, угорці обрали парламентсько-президентського форму правління як таку, що надає можливість найбільш ефективно контролювати через демократичні інститути виконавчу владу, не допускати волюнтаризму та свавілля владних структур. [1, с. 115]

Конституційні повноваження президента Угорщини істотно обмежені і реалізуються за умови контрастигування, а обмеження його політичної ваги впливає з логіки партійної політики – партія переможець висуває свого лідера на посаду прем'єр-міністра, а президента обирають

парламентською більшістю, керуючись політико-конституційним консенсусом. У формальній моделі форми правління Угорщини конституційний і політичний центр ваги явно знаходиться навколо глави Уряду, а президент залишається символічним і представницьким суб'єктом. У практичній площині об'єктивні і суб'єктивні чинники можуть істотно трансформувати обрану модель.

Обранню президента Угорщини у 1990 році передувало згода двох великих політичних партій – Угорського демократичного форуму і Альянса вільних демократів. Висування персони Арпад Генца на пост президента був політичним компромісом партії переможця і опозиційної партії. [13]

Опозиційний політик був обраний парламентською більшістю на пост президента Республіки. З'явилася об'єктивна можливість використовувати пост президента, як політичну противагу в державній системі влади, хоча президент не є противагою у логіці конституційного права. Об'єктивні чинники визначили можливості, проте, як відзначають дослідники, саме суб'єктивні чинники надали реальної політичної ваги посаді президента.

«Арпад Генц на посаді президента наповнив моральним і інтелектуальним змістом цю державну посаду, що рідко зустрічається в інших країнах. Виступив, як компетентний національний лідер, що володіє моральним авторитетом завдяки своїй кар'єрі і талантом проголошувати цінності терпимості, плюралізму, верховенства закону і свободи.» [14]

Дослідники відзначають, що саме кар'єрний шлях, партійна приналежність, рольове сприйняття Арпада Генца обумовили фактичну політичну вагу поста президента. «Історія життя і політичних поглядів Арпад Генца – це також історія зародження угорської демократії.» [15] За словами Ференца Дюрчані, президента Демократичної коаліції, Арпад Генц був першим і останнім президентом Республіки, який зміг втілити єдність угорської нації відповідно до свого конституційного обов'язку. [16]

Особливо корисною є монографія Ткача Д.І., присвячена політологічному аналізу політичних трансформацій в угорській Республіці. Дослідник зазначив, що партії при владі в різні періоди новітньої доби будувалися на основі особистої відданості лідерів партії та жорсткої дисципліни. Лідери партій при владі мали схильність до одноособового керівництва партією, визначали її політичний курс та програми, засоби політичної боротьби, вони прагнули диктат всередині партії перенести на диктат в уряді, у тому числі і кадрових питаннях. [1, с.95] Поряд з цим він зазначає, що практика створення у парламенті більшості, яка у свою чергу формує уряд більшості, усувала протистояння гілок влади і створювала умови для конструктивної праці. [1, с.106]

На нашу думку, саме умовами конструктивної праці керувався Арпад Гєнц у державній політиці та проводив помірну соціально-демократичну політику.

Арпад Гєнц жодного разу не скористався правом відхилити рішення про призначення на посаду та інші кадрові рішення, право Вето використав лише кілька разів для законів, надзвичайно важливих для економічного та суспільного життя Угорщини, право законодавчої ініціативи використовував досить рідко. Але, саме за його наполегливістю всі шість партій парламенту прийняли спільну позицію, якою передбачалося об'єднання зусиль в інтересах європейської інтеграції. Саме постать Арпада Генца значною мірою сприяла формуванню політичного іміджу держави за кордоном і підвищенню міжнародного авторитету держави, завдяки особистому авторитету та рисам характеру посаду президента Угорщини було перетворено на серйозний політичний чинник. [1, с. 119-122]

Арпад Генц виступив проти 10 законопроектів протягом двох президентських циклів: вісім разів звертався до Конституційного Суду і двічі повертав законопроект в Державні Збори для перегляду. Що стосується впливу на виконавчу владу, відзначимо політичну боротьбу під час

уряду Йозеф Анталла (прем'єр-міністр Угорщини 1990-1993 роки) навколо обсягу повноважень президента і конфлікту, пов'язаного з перешкоджанням зміні президентів ЗМІ. Боротьбу було завершено резолюціями Конституційного Суду, якими ще більш були обмежені конституційні повноваження президента. [17] За часів наступних урядів Д. Хорна (1994-1998 рр.) і В. Орбана (1998-2002 рр.), спроби трансформувати ключові політичні інститути держави з боку президента не робилися, а прем'єр-міністр приділяв увагу переважно економічним питанням. [18]

На нашу думку, в цей період система державного управління Угорщини прийшла в рівноважний стан при якому взаємодія між гілками влади набула оптимальних рис, а робота інститутів була конструктивною.

У цьому контексті, є важливим зауваження дослідника про персональну роль президента: «...Після зміни режиму не тільки президентська функція в Республіці була невідома, але і відкриті дебати і управління політичними конфліктами були абсолютно новими. Без колишніх моделей йому (Арпад Гьєнц – *прим. автор*) довелося наповнити президентство Республіки місцем в надзвичайно делікатній пострезимовій обстановці. Він міг скористатися своїм становищем, але відкинув цю можливість і завоював довіру суспільства». [17]

В області зовнішньої політики Угорщини незмінно присутні три основні пріоритети: євроатлантична інтеграція, відносини з сусідніми країнами, захист прав угорців які проживають в цих країнах. Згідно зазначених пріоритетів, у 1990-1999 роках кожний наступний уряд визначав три основні напрями у сфері зовнішньої політики: інтеграція в європейські та євроатлантичні структури, встановлення добросусідських відносин с прикордонними державами, захист прав угорської національної меншини в сусідніх державах. [2, с. 133]

Література

1. Ткач Д. І. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій: Монографія/ Ін. політ. і етнонац. дослідж. НАН України. – К.: МАУП, 2004. – 504 с.
2. Г.И. Зеленко. Институт президенства Украины в современном историко-политологическом

Саме за часи президентства Арпад Гьєнца отримують практичний розвиток різні форми співпраці у сфері зовнішньої політики: Вишеградська ініціатива, Центральноєвропейська ініціатива, Ініціатива співпраці в Південно-Східній Європі, Венгеро-італо-словенська та Венгеро-австрійсько-румунський тристоронні кооперації. Росія, водночас (в силу свого геостратегічного положення, а також давніх зв'язків з даним регіоном), залишається одним з найважливіших торговельних і політичних партнерів Угорщини, хоча відносини між двома країнами слід будувати заново і в іншому ключі. Угорщина стає повноправним членом Ради Європи, членом організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), вступає в альянс і веде тісну взаємодію з НАТО. [1, с. 376-411] [18]

Конституція Угорщини надає президенту повноваження за якими він є символічним і представницьким суб'єктом. Арпад Гьєнц зміг стати активною частиною повсякденної політики, що мало сильний політичний вплив і наповнило інститут президентства Угорщини мораллю і організаційною культурою.

Висновки

1. Результати діяльності президента можуть виходити далеко поза межі терміну повноважень президента.
2. Суб'єктивний фактор, а саме персональні якості президента – кар'єрний шлях, партійна приналежність, рольове сприйняття, інтерпретація повноважень, обумовлюють фактичну політичну вагу поста президента.
3. Президент з потужним моральним авторитетом в суспільстві, політичною вагою і амбіціями має важливе значення у державній системі стримування та протидії, істотно трансформує інститут президентства і соціально-політичне життя держави.

дискурсе України. – Україна, Київ, 2017. – 20 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://elibrary.ivinas.gov.ua/442/1/Zelenko_2017_3.pdf

3. Ткач Д. І. Роль суб'єктивного чинника у зовнішній політиці за часів президентства Л.Д. Кучми. 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://sp-sciences.io.ua/s2631968/tkach_dmytro_2018_role_of_subjective_factor_in_foreign_policy_of_ukraine_in_times_of_president_leonid_d_kuchma_social_and_human_sciences_polish-ukrainian_scientific_journal_02_18

4. Телліс С.О. Інститут президентства в Україні 1991-2014 р.: історично-правові аспекти, суб'єктивні чинники та їх наслідки (частина 2). 2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.krok.edu.ua/media/library/category/zhurnali/pravnychy-visnyk-universytetu-krok/pravnychy-visnyk-universytetu-krok-n30.pdf>

5. Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії: Монографія / За заг. ред. д.і.н., проф. А. І. Кудряченка. – К.: НІСД, 2007. – 396 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/book/Kudr_mon/05.pdf

6. Белов Д.М., Бисага Ю.М. Досвід конституційно-правового регулювання інституту президента в зарубіжних країнах. Монографія. – Ужгород: Ліра, 2007. – 275 с.

7. Головаха Є. І. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності : [комплекс. дослідж.] / [О. Г. Аркуша та ін. ; редкол.: В. М. Литвин (голова) та ін.]; НАН України, Ін-т історії України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. – Київ: Ніка-Центр, 2008. – 986 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001524>

6. Ткач Д. І. Тернистий шлях зовнішньої політики України. 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/1385>

7. Леонид Кучма: «После майдана 2005-2006. Записки президента». [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kuchma.org.ua/upload/iblock/303/posle_maidana_2005_2006_zapiski_prezidenta.pdf

8. Дем'яненко Б.Л. Генезис інституту президентства в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26663/03-Demyanenko.pdf?sequence=1>

9. Черленяк І.І. «Модифікація Конституції України в контексті ефективності системи державного управління». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej2/txts/pol-prav/05ciisdu.pdf>

10. Законопроекти зареєстровані Верховною Радою України [Електронний ресурс] – Режим доступу: (<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2>)

11. Олександр Мартиненко. Програма «Ваша Свобода», 09 серпня 2018р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29390316.html>

12. Алексієвеч Микола, Секо Ярослав. Зовнішня політика України: від багатовекторності до безальтернативності. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6936/1/Aleksieyevets.pdf>

13. Gulyás András. Göncz Árpád a demokráciáért, a demokrácia kialakulásáért [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.gonczarpad.hu/goncz_arpad_a_demokraciaert_a_demokracia_kialakulasaert&prev=search

14. MARIO VARGAS LIOSA: A TÚLÉLŐ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.gonczarpad.hu/mario_vargas_liosa_a_tulelo

15. Tükör által világozott. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.gonczarpad.hu/tukor_altal_vilagosan

16. Egy európai plebejus – Göncz Árpád. 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://nepszava.hu/1095272_egy-europai-plebejus-goncz-arpad

17. LÓRINCZ TAMÁS. Göncz Árpád mindig keményen harcolt. 2015. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.origo.hu/itthon/20151008-igazi-harcos-volt-goncz-arpad.html>

18. Усиевич М.А. Десятилетие реформ в Венгрии. 90-е годы XX века // Новая и новейшая история. – 2002. – № 5. – С. 80–97. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ckofr.com/istoriya/213-desyatiletie-reform-v-vengrii-90-e-gody-20-veka?showall=1>

19. The Constitution of the Republic of Hungary (Act XX of 1949). (Редакція Конституції 1949 року включає в себе всі зміни і поправки, внесені до 2010 року включно). [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=190398

20. Конституція України. Документ 254к/96-ВР, перша редакція – прийняття від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp/ed19960628?lang=uk>

Додаток 1

Згідно Конституції Угорщини [19]	Згідно Конституції України [20]
Уряд	
<p>пропонує на посаду прем'єр-міністра [19, ст.33 (3)]</p> <p>прем'єр-міністр обирається Державними Зборами [19, ст.19 (3) к)]</p> <p>призначає на посаду та приймає рішення про відставку міністрів (за пропозицією прем'єр-міністра) [19, ст.33 (4)]</p> <p>прем'єр-міністр призначає заступника прем'єр-міністра з числа міністрів [19 , ст.33 (2)]</p> <p>Уряд несе відповідальність перед Державними Зборами [19, ст.39 (1)] члени Уряду несуть відповідальність перед Урядом і Державними Зборами [19 , ст.39 (2)]</p> <p>члени Уряду повинні прийняти присягу перед Державними Зборами [19 , ст.33 (5)]</p>	<p>призначає на посаду прем'єр-міністра; припиняє повноваження прем'єр-міністра та приймає рішення про його відставку; [20, ст.106, п.9]</p> <p>до повноважень Верховної Ради України належить надання згоди на призначення Президентом України Прем'єр-міністра України; [20, ст.85, п.12]</p> <p>призначає міністрів, керівників інших центральних органів виконавчої влади, а також голів місцевих державних адміністрацій (за поданням прем'єр-міністра) та припиняє їхні повноваження на цих посадах [20, ст.106, п.10]</p> <p>утворює та ліквідує міністерства та органи виконавчої влади (за поданням Прем'єр-міністра) [20, ст.106, п.15]; скасовує акти Уряду [20, ст.106, п.16]</p> <p>Уряд відповідальний перед Президентом та керується, в тому числі, актами Президента України. [20, ст.113]</p> <p>Уряд складає повноваження перед новообраним Президентом [20, ст.115]</p>
Судова влада	
<p>пропонує на посаду Голови Верховного Суду[19 , ст.48 (1)]</p> <p>призначає заступників голови Верховного суду (за пропозицією Голови Верховного суду, [19 , ст.48 (1)]</p> <p>призначає професійних суддів [19 , ст.48 (2)] (за пропозицією Голови Верховного суду)</p> <p>Голова Верховного суду обирається Державними Зборами [19, ст.19 (3) к)]</p> <p>члени Конституційного суду обираються Державними Зборами [19, ст.19 (3) к)]</p> <p>Голова Конституційного суду обирають члени суду зі свого складу таємним голосуванням. [19, ст.32 / А (5)]</p>	<p>Голова Верховного Суду обирається на посаду та звільняється з посади шляхом таємного голосування Пленумом Верховного Суду в порядку, встановленому законом. [20, ст.128]</p> <p>призначає професійних суддів [20, ст.128] призначає третину складу Конституційного Суду; [20, ст.106, п.22]</p> <p>Голова Конституційного Суду України обирається на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України зі складу суддів Конституційного Суду шляхом таємного голосування [20, ст.148].</p>

Прокуратура	
<p>пропонує на посаду Генерального прокурора [19, ст.51 (1)]</p> <p>призначає на посаду заступників Головного прокурора [19 , ст.52 (1)] (за пропозицією Головного прокурора)</p> <p>Генеральний прокурор обирається Державними Зборами [19, ст.19 (3) к)]</p> <p>для прийняття закону про державну прокуратуру і службових відносинах з державними обвинувачами потрібно дві третини голосів присутніх членів парламенту [19, ст.53 (4)]</p>	<p>призначає на посаду Генерального прокурора та звільняє з посади [20, ст.106, п.11]</p> <p>до повноважень Верховної Ради України належить надання згоди на призначення Президентом України на посаду Генерального прокурора України; висловлення недовіри Генеральному прокуророві України, що має наслідком його відставку з посади [20, ст.85, п.25]</p>
Національний банк	
<p>призначає на посаду і звільняє з посади керівника і заступників керівника Національного банку [19, ст.30 / А (1) і] за контрасигнатурою прем'єр-міністра або відповідального міністра [19, ст.30/А (2)]</p>	<p>призначає половину складу Ради Національного банку [20, ст.106, п.12]</p> <p>до повноважень Верховної Ради України належить призначення на посаду та звільнення з посади Голови Національного банку України за поданням Президента України [20, ст.85, п.18]</p>
Органи нагляду	
<p>призначає на посаду і звільняє з посади Президента Органу фінансового нагляду [19, ст.30 / А. (1) і] за контрасигнатурою прем'єр-міністра або відповідального міністра [19, ст.30 / А. (2)]</p> <p>віце-президенти Органу фінансового нагляду призначаються прем'єр-міністром [19, ст.40 / D. (2)]</p> <p>президент і віце-президент Державної Аудиторської Служби обирається Державними Зборами [19, ст.19 (3) к)]</p>	<p>призначає на посади та звільняє з посад Голову Антимонопольного комітету, Голову Фонду державного майна [20, ст.106, п.14]</p> <p>до повноважень Верховної Ради належить надання згоди на призначення на посади та звільнення з посад Президентом Голови Антимонопольного комітету, Голови Фонду державного майна [20, ст.85, п.24]</p>
Державні СМІ	
<p>на посаду Президента Національної адміністрації засобів масової інформації та комунікацій призначає прем'єр-міністр [19 , ст.40/ E (2)]</p>	<p>призначає на посади та звільняє з посад (за згодою Верховної Ради) Голову Державного комітету телебачення і радіомовлення України [20, ст.106, п.14]</p> <p>призначає половину складу Національної ради з питань телебачення і радіомовлення [20, ст.106, п.13]</p> <p>до повноважень Верховної Ради належить надання згоди на призначення на посади та звільнення з посад Президентом Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України [20, ст.85, п.24]</p>

Законотворчість	
законодавство може бути ініційоване Президентом [19, ст. 25 (1)] ратифікує і розпоряджається оприлюдненням законів прийнятих Державними Зборами [19, ст. 26 (1)] або повертає закон зі своїм зауваженнями до Державних Зборів на повторний розгляд [19, ст. 26 (2)] або може передати цей закон до Конституційного Суду для розгляду [19, ст. 26 (4)]	має право законодавчої ініціативи у Верховній Раді; законопроекти, визначені Президентом як невідкладні, розглядаються Верховною Радою позачергово [20, ст.93] підписує закони, прийняті Верховною Радою України; [20, ст.106, п.29] має право Вето щодо прийнятих Верховною Радою законів із наступним поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради [20, ст.106, п.30]
має право ініціювати проведення національних референдумів [19, ст. 30/ А (1) (g)] оголошує дати національних референдумів [19, ст. 30/ А (1) (d)] ратифікує закон, що підлягає національному референдуму, якщо такий закон підтверджується національним референдумом [19, ст. 26 (6)]	проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою; призначає всеукраїнський референдум щодо змін Конституції [20, ст.106, п.6] законопроект про внесення змін до Конституції України може бути поданий до Верховної Ради Президентом [20, ст.154]
Виконавча влада в областях і районах	
має право розпустити представницькі органи місцевого самоврядування, дії яких були визнані неконституційними [19, ст. 19 (3) 1)] (за рекомендацією Уряду) забезпечення контролю за правовою діяльністю органів місцевого самоврядування покладено на Уряд [19, ст. 35 (1) d)] основні права органів місцевого самоврядування можуть бути обмежені Урядом [19 , ст. 44/С]	Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом (за поданням Уряду). [20, ст.118] Голови місцевих державних адміністрацій при здійсненні своїх повноважень відповідальні, в тому числі, перед Президентом. Неконституційні рішення голів місцевих державних адміністрацій можуть бути скасовані, в тому числі, Президентом [20, ст.118] Місцеві державні адміністрації на відповідній території забезпечують виконання, в тому числі, актів Президента [20, ст.119 п.1]
Міжнародні відносини, участь в укладанні міжнародних договорів	
Президент представляє Угорщину [19, ст. 30/ А (1) (a)] укладає міжнародні договори від імені Республіки; якщо предмет договору підпадає під його законодавчу компетенцію, для укладення договору необхідна попередня ратифікація Парламентом [19, ст. 30/ А (1) (б)] акредитувати та отримувати послів і посланців [19, ст. 30/ А (1) (c)] за контраcігнатурою прем'єр-міністра або відповідального міністра [19 , ст. 30/ А (2)]	Президент представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України [20, ст.106, п.3] акти Президента України, видані в межах вказаних повноважень, скріплюються підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання [20, ст.106] приймає рішення про визнання іноземних держав [20, ст.106, п.4] призначає та звільняє глав дипломатичних представництв в інших державах і при міжнародних організаціях; приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав [20, ст.106, п.5]